

Oblikovanje sustava vrijednosti odrastanjem uz braću i sestru

Polinčić, Mirta

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:735853>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Prijediplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Mirta Polinčić

Oblikovanje sustava vrijednosti odrastanjem uz braću i sestre

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2024.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Prijediplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Mirta Polinčić

Oblikovanje sustava vrijednosti odrastanjem uz braću i sestre

Završni rad

Područje društvenih znanosti, polje Pedagogija, grana Obiteljska pedagogija

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2024.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 16. rujna 2024.

Mirta Polinčić, 0122240317

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

UVOD	1
1. VRIJEDNOSTI.....	2
1.1. Definiranje pojma vrijednosti	2
1.2. Spiralni sustavni model pedagoških vrijednosti.....	4
2. OBITELJ I OBITELJSKI ODGOJ.....	6
2.1. Struktura i funkcije obitelji.....	6
2.2. Obiteljski odgoj.....	7
3. VRIJEDNOSTI U OBITELJSKOM ODGOJU	9
4. OBLIKOVANJE SUSTAVA VRIJEDNOSTI ODRASTANJEM UZ BRAĆU I SESTRE.....	10
4.1. Odnosi među braćom i sestrama.....	10
4.2. Oblikovanje sustava vrijednosti u obitelji s braćom i sestrama.....	12
ZAKLJUČAK.....	17
LITERATURA.....	18

Sažetak

Cilj je ovoga rada prikazati kako odrastanje uz braću i sestre utječe na oblikovanje sustava vrijednosti pojedinca. Vrijednosti označuju poželjne ciljeve i ideje, a sustav vrijednosti oblikuje se ponajprije u obitelji. Zadaće obiteljskog odgoja prepoznaju se u oblikovanju, prenošenju i usvajanju odgojnih vrijednosti. Iako je u većini literature naglasak stavljen na odnos roditelj-dijete, odnos među braćom i sestrama isto je tako jedan od važnih odnosa u životima svake osobe. Braća i sestre su uz roditelje najbliži članovi obitelji pa je njihov utjecaj na oblikovanje sustava vrijednosti neizbježan. Bratsko-sestrinske odnose kao važan podsustav obitelji karakterizira međusobna podrška, suradnja, ljubav, kompromis, ali i suparništvo kao sastavni i neizbježan dio odrastanja. Djeca vrijednosti usvajaju u svakodnevnim interakcijama s braćom i sestrama, a redoslijed rođenja može znatno utjecati na prirodu toga odnosa i na izgradnju vrijednosti. Ovim se radom nastoji prikazati na koji način odnosi među braćom i sestrama utječu na razvoj pojedinačnih vrijednosti i kako se braća i sestre mogu odgajati međusobno za društveno prihvatljive vrijednosti. Utjecaj odrastanja uz braću i sestre ponajviše se manifestira u procesu socijalizacije koji se očituje u smislu za društveni život kao odgojna vrijednost. Starija braća i sestre najčešće su u ulozi učitelja i služe kao model za učenje budućih životnih uloga i doprinose razvoju moralnih vrijednosti.

Ključne riječi: brat, interakcija, komunikacija, obitelj, sestra, vrijednosti

UVOD

Obiteljski odnosi ne samo u znanosti, već i u svakodnevnom životu, a u ovom slučaju odnosi među braćom i sestrama, zauzimaju značajno mjesto u odgoju i usvajanju vrijednosti. Vrijednosti su osnovni pokretač čovjekova djelovanja i nisu nam urođene, već ih usvajamo tijekom života iako su promjenjive i imaju veliku funkciju za lakše snalaženje i život u društvu (Jukić, 2013). Obitelj kao primarna ljudska zajednica pruža djetetu informacije i sadržaje svih odgojnih područja uz izrazitu dominaciju moralnog odgoja. Moralni odgoj se najčešće ostvaruje cjelokupnom organizacijom obiteljskog života uključujući i međusobne obiteljske odnose, interakciju i komunikaciju u ovom slučaju tijesne odnose među braćom i sestrama (Rosić, 1998).

U prvom poglavlju ovoga rada donosi se opis vrijednosti kao univerzalnih smjernica naših životnih i prvenstveno odgojnog djelovanja. Ovo poglavlje sadrži i pojmovno određenje vrijednosti, analizira teorije strukture ljudskih vrijednosti Milтона Rokeacha i Schwartzovu teoriju univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti. U njemu se interpretira i suvremeni pristup spiralnog predstavljanja sustava i oblikovanja pedagoških vrijednosti oslanjajući se na vrijednosnu teoriju spiralne dinamike Clarea Gravesa (Lukaš i Cikovac, 2024).

Drugo i treće poglavlje se odnose na obitelj, obiteljski odgoj i prijenos vrijednosti unutar obitelji. U njima se analiziraju obiteljska struktura i temeljne funkcije obitelji s naglaskom na funkciju prenošenja moralnih vrijednosti. Opisuje se važnost obiteljskog odgoja i odgajanja za vrijednosti u obiteljskoj zajednici.

Središnji dio rada usmjeren je na odnose među braćom i sestrama i njihovo djelovanje na oblikovanje sustava vrijednosti. Braća i sestre kao važan podsustav obitelji doprinose kvaliteti funkcioniranja cjelokupne obitelji pa tako i oblikovanju sustava vrijednosti (Wagner Jakab i sur., 2006). Odrastanje uz braću i sestre pruža mogućnost učenja empatije, pomaganja, dijeljenja, rješavanja sukoba, što izravno doprinosi oblikovanju sustava vrijednosti.

1. VRIJEDNOSTI

Svijet oko nas obilježen je vrijednostima koje osmišljavaju ljudski život, odnosno vrijednosti su glavni pokretači čovjekova djelovanja. Vrijednosti su i ljudski orijentiri, a za djecu i mladež pozitivni primjeri, uzori i putokazi u životu (Vukasović, 2008: 38). Pedesetih godina prošloga stoljeća dolazi do porasta interesa za proučavanje vrijednosti u društvenim znanostima, a istovremeno se javlja i potreba za njihovim suvremenim definiranjem. Postoje brojne definicije pojma vrijednosti koje se razlikuju ovisno o znanstvenom području s kojega se proučavaju. Primjerice, u pedagogiji vrijednosti imaju višestruku ulogu i promatraju se kao „sadržaji koji u odgojnom i obrazovnom smislu oblikuju ljudski karakter i intelekt (razum)“ (Lukaš i Cikovac, 2024: 27).

1.1. Definiranje pojma vrijednosti

Pojam vrijednost potječe od latinskog izraza *valeo* što se prevodi kao krepak, jak, zdrav i valjan. U svakodnevnom govoru vrijednost označava ono što je dobro, lijepo, pravedno i istinito te se kao opći naziv može primijeniti na sadržaje morala, umjetnosti, prava, običaja, politike i drugih formi društvene svijesti (Životić, 1986, prema Lukaš i Cikovac, 2024).

Ferić (2009) ističe kako se znanstvenicima jasno i precizno definiranje pojma vrijednosti pokazalo kao složen zadatak, ali se većina autora slaže da su vrijednosti „organiziran skup općih uvjerenja, mišljenja i stavova o tome što je ispravno, dobro i poželjno“ (Jukić, 2013: 403). Najčešće se polazi od pretpostavke kako je osnovni smisao vrijednosti „funkcijama socijalizacije pojedinaca i održavanju postojeće društvene organizacije“ (Lukaš, 2010: 39). Pitanje koje izaziva nesuglasje među autorima pri definiranju pojma vrijednosti odnosi se na to jesu li vrijednosti odraz poželjnoga ili željenoga, a odgovori autora podijeljeni su u tri skupine (Rohan, 2000, prema Ferić, 2009). Prema prvoj skupini autora vrijednosti su vodiči koji usmjeravaju čovjekovo ponašanje da čini ono što misli ili osjeća da bi trebao činiti zbog težnje za opstankom u svom okruženju. Druga skupina autora tvrdi da su vrijednosti odraz „poželjnog“ pa usmjeravaju prema dobrom ponašanju i pružaju osnovu za etičko i moralno življenje. Posljednjoj skupini autora vrijednosti predstavljaju odraz čovjekove procjene važnosti ostvarenja pojedinih želja i potreba s ciljem da njemu osobno omoguće što ugodniji život u smislu ostvarenja vlastitih potencijala (Rohan, 2002, prema Ferić, 2009). Prethodnim skupinama autora zajednička je pretpostavka o univerzalnim vrijednostima, istim vrijednostima koje posjeduju svi ljudi, a razlike postoje s obzirom na relativnu važnost koju

im pojedinci pridaju. Navedena pretpostavka predstavlja osnovnu značajku i poveznicu dviju najpoznatijih i najcitiranijih teorija vrijednosti: teorija strukture ljudskih vrijednosti Milтона Rokeacha i teorija univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti Shaloma Schwartza (Ferić, 2009).

Prema Rokeachu vrijednosti su „trajna vjerovanja da su određeni načini ponašanja ili krajnja stanja postojanja, osobno ili društveno poželjniji od oprečnih ili suprotnih načina ponašanja ili stanja“ (Rokeach, 1973, prema Ferić, 2009, 13). U Rokeachovoj su teoriji vrijednosti podijeljene na terminalne i instrumentalne vrijednosti. Terminalne vrijednosti se odnose na krajnja stanja zadovoljenosti ljudskih potreba, dok instrumentalne vrijednosti predstavljaju poželjne načine ponašanja koji pridonose ostvarivanju terminalnih vrijednosti (Miliša i sur., 2015). Ono što povezuje navedene skupine vrijednosti odnosi se na motivacijsku ulogu. Terminalne vrijednosti motivirajuće su jer predstavljaju biološki važne ciljeve, a za instrumentalne vrijednosti možemo reći da su motivirajuće jer ih pojedinac percipira kao načine za postizanje određenih ciljeva (Ferić, 2009).

Schwartzova teorija univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti na vrijednosti gleda kao na „poželjne ciljeve različitih važnosti, koji nadilaze specifične situacije, a djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovom životu“ (Schwartz, 1992, prema Ferić, 2009, 13). Ova teorija počiva na pretpostavci da je primarni sadržaj vrijednosti povezan s vrstom cilja, odnosno motivacijskim faktorom koji ona označava. Vrijednosti kao svjesni ciljevi predstavljaju univerzalne zahtjeve ljudskog postojanja koji proizlaze iz bioloških potreba, potreba za usklađenom društvenom interakcijom i potreba preživljavanja i dobrobiti zajednice (Schwartz, 2012). Unutar Schwartzove teorije razvilo se deset motivacijskih tipova vrijednosti određenih motivacijskim ciljevima i njihovim specifičnim vrijednostima. Razlikujemo motivacijske tipove vrijednosti orijentirane individualnim ili kolektivnim interesima. Motivacijski tipovi vrijednosti u svrhu individualnog interesa odnose se na: *moć, hedonizam, postignuće, poticaj i nezavisnost* dok su: *dobrohotnost, konformizam i tradicija* orijentirani na kolektivni interes. *Sigurnost i dobrohotnost* mogu se izdvojiti pa tako pripadaju objema skupinama motivacijskih tipova vrijednosti (Schwartz, 1992, prema Ferić, 2009).

Važno je napomenuti da postoje razlike između vrijednosti i vrijednosne orijentacije, pojma koji je nastao kao rezultat antropološke studije Clydea Kluckhohna. Vrijednosne su orijentacije trajnije i zauzimaju dublju zaokupljenost svijesti predstavljajući opće načine djelovanja i mišljenja. S druge strane, vrijednosti su artikuliranije i odnose se na idealne projekcije zbog čega je ponekad otežano njihovo razlikovanje od ideala (Lukaš i Cikovac, 2024).

1.2. Spiralni sustavni model pedagoških vrijednosti

Ovaj rad o oblikovanju sustava vrijednosti odrastanjem uz braću i sestre polazi od spiralnog modela oblikovanja pedagoških vrijednosti koje pružaju okvir za razumijevanje kako se u obiteljskom okruženju prenose vrijednosti. Spomenuti model vrijednosti omogućuje analizu odnosa među braćom i sestrama, odnosno olakšava razumijevanje odnosa koji se razvijaju unutar procesa odgoja, što također utječe i na sam sustav oblikovanja vrijednosti.

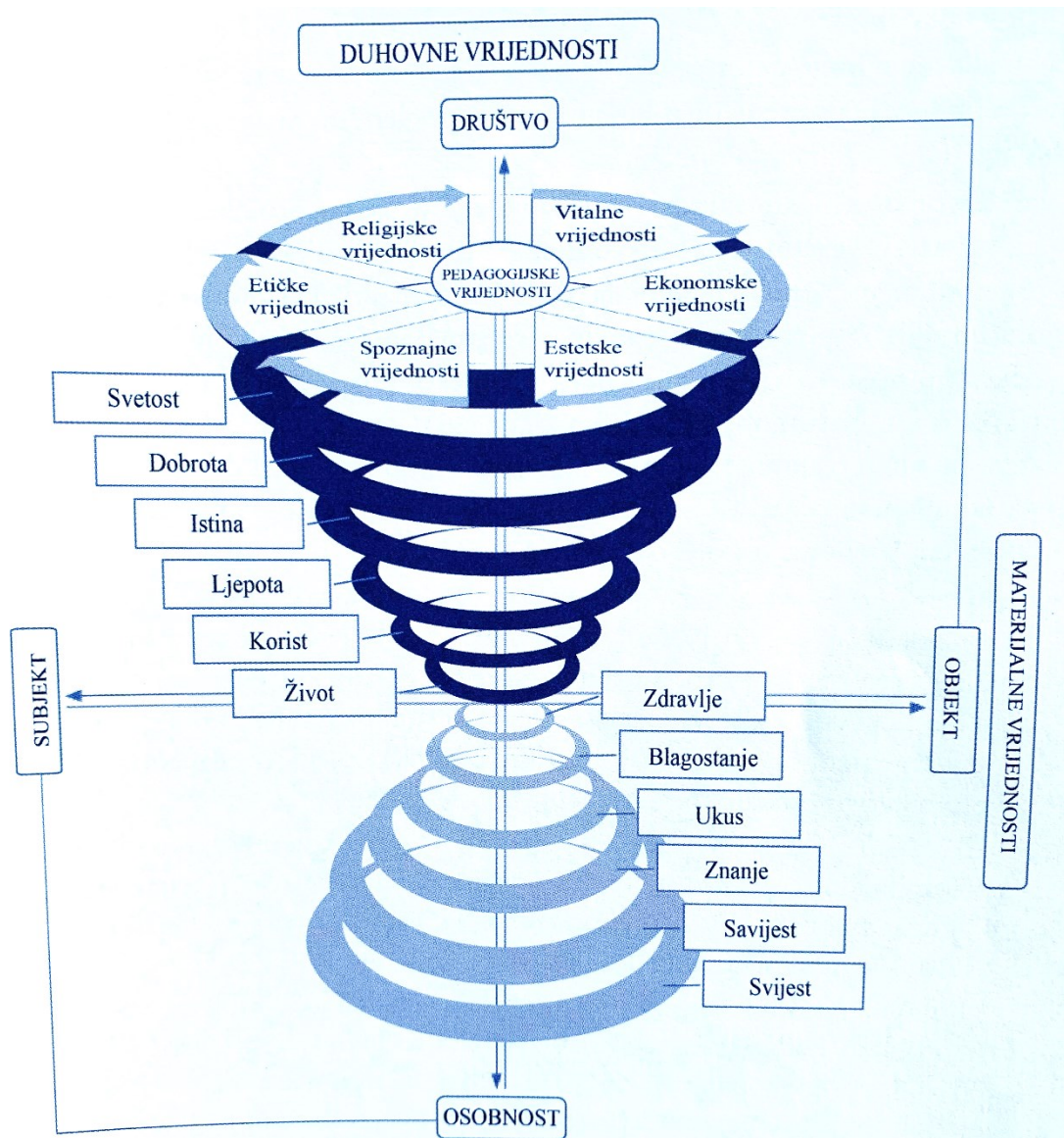
Lukaš i Cikovac (2024) u knjizi *Pedagoška aksiologija* prezentiraju spiralni sustavni model na temelju vrijednosne teorije spiralne dinamike Clarea Gravesa. Autori smatraju kako se vrijednosno iskustvo zbiva simultano, te umjesto piramidalne gradacije vrijednosti donose spiralni oblik koji obuhvaća sve elemente vrijednosnog sustava kao cjeline. Ovaj model pedagoških vrijednosti dobiven je adaptacijom Henzovog sustava vrijednosti koji postavlja skalu vrijednosti od osam razina (Vukasović, 1993, 111-112) :

1. religijske vrijednosti (svetost)
2. etičke vrijednosti (dobro)
3. spoznajno-teorijske vrijednosti (istina)
4. estetske vrijednosti (ljepota)
5. društvene vrijednosti (ljubav)
6. političke vrijednosti (pravda)
7. ekonomske vrijednosti (korist)
8. vitalne vrijednosti (život)

Pedagoške vrijednosti obuhvaćaju kategorije vrijednosti koje se u odgojno-obrazovnom djelovanju mogu prenijeti kao određeno vrijednosno iskustvo. U središtu spiralnog modela postavljena je pedagoška vrijednost jer su „posredovanje vrijednosnog iskustva i razumijevanje vrijednosnih fenomena temeljna odgojno-obrazovna funkcija“ (Lukaš i Cikovac, 2024: 231). Pedagog Ekchart Liebau u moderne pedagoške vrijednosti ubraja: autonomiju i solidarnost, slobodu i odgovornost, prava i obveze, pravednost, toleranciju i težnju za srećom. Pod klasičnim vrijednostima podrazumijeva: mudrost, pravednost, hrabrost, umjerenost, vjeru, ljubav i nadu, a kao najvišu moguću vrijednost izdvaja odgoj za dobro (Mrnjauš, 2008: 29).

Slika 1 prikazuje spiralni model oblikovanja pedagoških vrijednosti iz kojeg je vidljiv uzajaman odnos između osobnog i društvenog sustava vrijednosti. Uočene vrijednosti na društvenoj razini su: život, korist, ljepota, istina, dobrota i svetost, dok na osobnoj razini prepoznajemo zdravlje, blagostanje, ukus, znanje, savjest i svijest. Zaključno, u spiralnom modelu obrazovne vrijednosti, odnosno spoznajno – teorijske vrijednosti oblikuju ljudski intelekt, a

odgojne vrijednosti koje uključuju religijske, moralne, etičke, estetske, ekonomske i vitalne vrijednosti oblikuju ljudski karakter (Lukaš i Cikovac, 2024: 232).

Slika 1. Spiralni sustavni model oblikovanja pedagoških vrijednosti (Lukaš i Cikovac, 2024: 233)

2. OBITELJ I OBITELJSKI ODGOJ

Obitelj je temeljna društvena zajednica koja je u stalnoj interakciji sa svojim okruženjem (Maleš i Kušević, 2011). Ona nije samo temelj svake društvene zajednice, nego i posrednik između društva i ličnosti. Obitelj prenosi društvene vrijednosti na svakog člana u obitelji, ali istovremeno svaki pojedinac može postati inicijator društvenih promjena. Obiteljski odgoj predstavlja prvi oblik odgoja u djetetovom životu, na koji se nadovezuju svi ostali odgojni utjecaji te zbog toga svaka obitelj ima neprocjenjivu ulogu i odgovornost (Stevanović, 2000).

2.1. Struktura i funkcije obitelji

U starijoj literaturi, bez obzira na znanstveni pristup pojmu obitelji, često se kao sinonim za obitelj koristi pojam porodica, što može izazvati nedoumice. Porodica je širi pojam, čini ju više generacija i predstavlja „sponu“ koja u sebe uključuje sve srodnike. S druge strane, obitelj je uži pojam, zajednica koju čine roditelji i njihova djeca. Kriteriji koji se javljaju u određenju obitelji i porodice odnose se na srodnički odnos i zajedničko stanovanje. Zaključak je kako „pri određivanju i porodice i obitelji princip srodstva ima prioritet u odnosu na princip stanovanja“ (First-Dilić, 1976: 89).

Tijekom povijesti obitelj se neprestano prilagođava uvjetima u društvu te tako dolazi do promjena u njezinoj strukturi, funkcijama i prirodi interpersonalnih odnosa članova obitelji (Lacković-Grgin, 2006). S obzirom na strukturu obitelji, Janković (2008) navodi potpunu ili strukturno intaktnu i nepotpunu ili strukturno insuficijentnu obitelj. Stevanović (2000) potpunu obitelj definira kao „obitelj koju sačinjavaju oba roditelja i djeca koji žive u zajedničkom kućanstvu“ dok je nepotpuna obitelj „ona u kojoj je stalno prisutan i skrbi o odgoju djece jedan od roditelja“ (Stevanović, 2000: 223). Uzroci nepotpune obitelji najčešće su: smrt jednog roditelja, rastava braka, migracije ili dugoročno izbjivanje člana iz nekog drugog razloga, napuštanje obitelji, nepoznat jedan ili oba roditelja te nestanak jednog ili više članova obitelji (Janković, 2008). Golubović (1981) piše o strukturi obitelji i ističe nuklearnu i proširenu obitelj. Nuklearna obitelj je dvogeneracijska i sastoji se od supružnika i djece (potpuna) ili samo od supružnika (nepotpuna). Proširena je obitelj najčešće trogeneracijska i označava obitelj proširenu srodnicima koji žive kao cjelina.

Funkcije obitelji ovise o unutarnjim i vanjskim društvenim čimbenicima pa su u skladu s tim, jednako važne za pojedinca, njezinog člana i društvo u cjelini (Janković, 2008). Prema

Vukasoviću (1994: 25) univerzalne funkcije obitelji su: biološko-reproduktivna, odgojna, društveno-kulturna, gospodarska, moralna, religijska i domoljubna funkcija. Posebno značajne funkcije u suvremenoj obitelji odnose se na socijalizaciju, odgoj djece i prenošenje moralnih vrijednosti. Obitelj se smatra primarnim faktorom socijalizacije, a međusobna identifikacija roditelja i djece doprinosi boljem razumijevanju njihovih potreba i zahtjeva. Odgojna uloga obitelji ovisi o tipu obitelji, uvjetima života i rada, broju djece u obitelji, ali i o stilovima roditeljstva (Stevanović, 2000). Temeljne dimenzije roditeljstva odnose se na emocionalnost i kontrolu te prema tome postoje četiri tipa roditeljskog odgojnog stila: autoritaran, autoritativan, permisivan i zanemarujući (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 268). Autoritaran (autokratski) stil podrazumijeva stil u kojem roditelji očekuju mnogo od djeteta uz stalni nadzor, a djetetu ne daju dovoljno topline i potpore. U autoritativnom (demokratskom) stilu roditelji postavljaju velike zahtjeve i određuju granice, ali istovremeno djetetu pružaju veliku toplinu i potporu. Permisivan stil uključuje slabu kontrolu roditelja, ali veliku toplinu i potporu. Zanemarujući stil odnosi se na stil roditeljstva s malim zahtjevima, bez nadzora, ali i bez topline i potpore (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

2.2. Obiteljski odgoj

Obiteljski odgoj kao jedna od temeljnih funkcija obitelji ima značajno mjesto u odgoju djece i mladeži jer u obitelji dijete stječe prva znanja o odgoju koja „nisu knjiška nego nastaju u procesu rada i svakodnevnih životnih aktivnosti“ (Stevanović, 2000: 415). Obiteljski odgoj bit će učinkovit ukoliko su ispunjeni određeni uvjeti, a to su: skladni obiteljski odnosi, sređene materijalne prilike, prikladan položaj djeteta u obitelji, zrelost roditelja te pedagoška odgojna kultura (Vukasović, 1994). Granice i moć obiteljskog odgoja očituju se u tome što „organiziranim odgojem možemo unaprijediti dječji razvoj, ali i usporiti ako se ne počne odgajati u pravo vrijeme (Rečić, 1996: 22).

Odgojna područja doprinose izgrađivanju čovjekove ličnosti. Tjelesno, intelektualno, estetsko, moralno i radno-tehničko područje smatraju se nedovoljnima u odnosu na suvremene zahtjeve za cjelovitim i skladnim razvojem čovjeka. Nova područja koja doprinose razvoju ličnosti odnose se na ekološki, viktimološki i kreatologijski razvoj (Stevanović, 2000). Strategije odgojnog djelovanja uključuju načela, odgojne metode, oblike i sredstva/medije obiteljskog odgoja.

Najvažnija načela koja se navode u pedagoškoj literaturi i kojih bi se trebalo pridržavati kako u obitelji tako i u školi (Stevanović, 2000, 432-433) :

1. jedinstvo i sukladnost odgojnih utjecaja
2. postavljanje zahtjeva i poštovanje ličnosti djeteta
3. postupnost i sistematičnost odgojnog rada
4. svjesna aktivnost
5. otkrivanje i zadovoljavanje potreba djece
6. raznovrsnost odgojnog djelovanja
7. perspektive u odgojnom radu
8. samoodgoj.

Rečić (1996) u knjizi *Odgoj u obitelji* piše o metodama i sredstvima obiteljskog odgoja. Kao najvažnije metode izdvaja metodu razgovora, uvjeravanja, navikavanja i sprečavanja, dok za sredstva navodi: usmjeravanje (primjer), poticanje (priznanje, odobravanje, obećanje, pohvala, i nagrada) i sprečavanje (zahtjev, zabrana, zapovijed, nadzor i kazna). Zaključno, učinkovit obiteljski odgoj moguć je u odgovarajućoj obiteljskoj klimi koju odlikuje: međusobno razumijevanje, ljubav, samostalnost, autonomija i mogućnost osobnog napretka (Stevanović, 2000).

3. VRIJEDNOSTI U OBITELJSKOM ODGOJU

Obiteljske vrijednosti temelje se na uvjerenjima roditelja koja su važna za odgoj djece i „obuhvaćaju osnovna načela i smjernice našeg prvotnog ponašanja u društvu koja se prenose obiteljskim životom i obuhvaćaju od najjednostavnijih do najstroženijih obrazaca ponašanja“ (Lukaš i Cikovac, 2024: 30). Sustav vrijednosti najprije se oblikuje unutar obitelji. Stevanović (2000) navodi kako se društvene i personalne vrijednosti (shvaćanje poželjnog tipa ličnosti) procjenjuju kao obiteljske vrijednosti (izgrađivanje poželjnog tipa obiteljske organizacije i odnosa). Prvi vrijednosni sustav u obitelji odnosi se na socio-emocionalne vrijednosti, koje obuhvaćaju odnose među članovima obitelji u smislu zadovoljavanja emocionalnih potreba članova, te instrumentalne vrijednosti koje se odnose na održavanje generacijskog kontinuiteta obitelji (Stevanović, 2000). Odgajanje za vrijednosti „predstavlja i čini cilj od najveće važnosti jer je vezano uz ideale koji neprestano usmjeravaju ponašanje i prema kojima, štoviše, život može poprimiti određen smisao“ (Mougniotte, prema Miliša i sur., 2015:10).

Transfer vrijednosti unutar obitelji može se objasniti kognitivnim modelom u dva koraka. U prvom koraku dijete opaža i pokušava razumjeti vrijednosti koje roditelji zastupaju, dok u drugom koraku donosi odluku hoće li prihvatiti ili odbaciti te roditeljske vrijednosti kao vlastite (Družinec, 2016). Uspješnost percepcije djeteta i razumijevanja roditeljskih vrijednosti određuje se prema djetetovoj pažnji te jasnoći i ponavljanju roditeljskih poruka (Knafo i Schwartz, 2003).

Vukasović (1994) ističe sedam područja odgojnih vrijednosti u obitelji, a to su: čovječnost, smisao za obiteljski život, smisao za društveni život, domoljublje, razumijevanje među narodima, rad i dužnosti te materijalne i duhovne vrijednosti. Vrijednosti se ističu „kao dobra potrebna za život i duhovni razvoj, ciljevi prema kojima se krećemo, ideali kojima težimo, krajnje svrhe ljudskih nastojanja“ (Vukasović, 1994: 77). Uzimajući u obzir činjenicu da je čovjek spoznajno i vrijednosno-moralno biće, proces odgajanja obuhvaća dvije bitne funkcije: obrazovna na spoznajnom i odgojno-formirajuća na vrijednosno-moralnom području. Obrazovna funkcija podrazumijeva stjecanje znanja, stručnih i znanstvenih spoznaja te razvoj vještina i sposobnosti temeljenih na tim sadržajima. Odgojno-formirajuća funkcija usredotočuje se na unutarnje promjene, razvijanje smisla za vrijednosti, njegovanje plemenitih osjećaja i oblikovanje karaktera.

4. OBLIKOVANJE SUSTAVA VRIJEDNOSTI ODRASTANJEM UZ BRAĆU I SESTRE

4.1. Odnosi među braćom i sestrama

Odnos među braćom i sestrama često se doživljava kao „zaboravljeni odnos“ (Kramer i Bank, 2005). Suvremena literatura obiluje empirijskim podacima o odnosima roditelja i djece dok se odnos braće i sestara nerijetko zanemaruje u literaturi i istraživanjima (Lacković-Grgin, 2006). Ranija istraživanja o odnosima braće i sestara bavila su se uglavnom strukturom njihove međusobne povezanosti, dok se novija istraživanja usmjeravaju na uzroke ponašanja i dinamiku unutar obiteljske klime (Wagner Jakab i sur., 2006).

Bratsko-sestrinski odnos jedan je od ključnih odnosa u čovjekovom životu jer je to najčešće najdugotrajnija obiteljska veza. Ovaj odnos predstavlja i jednu od najdubljih emocionalnih veza jer su brat i sestra, uz roditelje, najbliži članovi obitelji (Wagner i sur., 2006). Aksoy i Bercin Yildirim (2008) u svojoj studiji, odnos između braće i sestara opisuju kao jedinstvenu emocionalna vezu koja se razvija od rođenja i ima čvršću strukturu od drugih odnosa u životu pojedinca. Međusobni utjecaj djece unutar obitelji ima poseban značaj za proces njihove socijalizacije jer se „tu dijeli ljubav i pažnja ostale braće i sestara s roditeljima, pokazuje se tolerancija, lojalnost i solidarnost sa svim ostalim u obitelji, razvija ljubav i poštovanje i prema ostalim članovima domaćinstva i šire rodbine“ (Stevanović, 2000: 503).

Odnosi među braćom i sestrama uključuju „pomaganje, dijeljenje, poučavanje, igranje, ali i ratovanje“ (Lacković-Grgin, 2006: 116). Navodi se kako brat ili sestra pružaju emocionalnu i instrumentalnu podršku, služe kao partneri u komunikaciji, ali mogu biti i rivali (Lacković-Grgin, 2006). Suparništvo između braće i sestara sastavni je dio odrastanja s kojim se susreću gotovo svi roditelji s dvoje ili više djece. Sukobi među braćom i sestrama imaju svoju svrhu, odnosno djeci pružaju priliku da razviju vještine rješavanja sukoba u stvarnom životu, omogućujući im da iskustveno uče kako se nositi s problemima. Braća i sestre sukobima uče kako pregovarati, kako dijeliti s drugima, kako se nositi s osjećajem ljubomore i srdžbe te kako razgovorom rješavati probleme (Canter, 2003). Woolfson (2004) u praktičnom priručniku za roditelje navodi razloge zbog kojih može doći do sukoba, a to su: različite potrebe prema razvojnoj dobi, nadmetanje za roditeljsku pažnju, karakteri djece, neostvariva očekivanja roditelja te razlika u godinama djece. Istraživanja ukazuju na to da braća i sestre koji su u djetinjstvu proživljavali određene nesuglasice

i sukobe, u odrasloj dobi pokazuju veći stupanj privrženosti prema braći i sestrama, emocionalno su zreliji i na konflikte gledaju kao na životne lekcije (Kluger, 2006).

Odnosi među braćom i sestrama slični su vršnjačkim odnosima po tome što su „oba odnosa jednako prisna i dugotrajna i mjesto su čestih i različitih dječjih interakcija – interakcija koje su obično pozitivne, ali koje katkada uključuju i sukobe, odnosno suparništvo“ (Vasta i sur., 2005: 639). Nadalje, sudionici oba odnosa slične su dobi što znači da je njihova interakcija skladnija i ravnopravnija u odnosu na interakcije s odraslima. Glavna je razlika između odnosa braće i sestara i vršnjačkog odnosa u tome što brat i sestra nisu u obiteljskom odnosu vlastitom voljom i ne mogu samo tako prekinuti odnos kada negativne strane prevagnu nad pozitivnim stranama odnosa (Vasta i sur., 2005).

Na prirodu odnosa među braćom i sestrama utječe redoslijed rođenja djece, a to potvrđuju studije publicirane u razdoblju od 1967. do 1972. godine koje polaze od Adlerovih shvaćanja o dobnim razlikama djece (Lacković-Grgin, 2006). Prvorođeno dijete u središtu je obitelji do rođenja drugog djeteta kada dolazi do nagle prilagodbe na novu situaciju. Pojava novog člana za prvorođeno dijete predstavlja svojevrsnu krizu jer primjećuje i reagira na smanjenu roditeljsku pažnju nakon rođenja drugog djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Drugorođeno je dijete u drugačijem položaju jer od početka uza se ima po uzrastu i razvojnem stupnju zrelije dijete, odnosno brata ili sestru (Adler, 1984, prema Stevanović, 2000). Na oblikovanje sustava vrijednosti mogu utjecati i osobine koje opisuju pozicije među braćom i sestrama u obitelji (Lacković-Grgin, 2006, 116):

- a) stariji brat od braće: agresivan, vođa, asertivan
- b) najmlađi brat od braće: svojeglav, smion
- c) najstariji brat od sestara: poštovatelj žena, odgovoran u poslu, dobar otac
- d) mlađi brat od sestara: obožavatelj među djevojkama, neodgovoran, ovisan o drugima
- e) najstarija sestra od sestara: asertivna, vođa, kreativna, dominantna
- f) najmlađa sestra od sestara: hrabra, entuzijast, tvrdoglava
- g) najstarija sestra od braće: popularna, konkretna
- h) najmlađa sestra od braće: obzirna, ženstvena.

Starija braća i sestre djeluju kao učitelji i pomagači dok su mlađi u ulozi učenika, odnosno osobe koju treba voditi i pomagati (Wagner i sur., 2006). U podučavanju mlađih, starija braća i sestre moraju razumjeti ono što govore pa su zbog toga najčešće bolji učenici, a mlađa braća i sestre su socijalno kompetentniji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Stariji brat ili sestra služe i kao modeli za učenje budućih uloga. Lacković-Grgin (2006) navodi primjer u kojem stariji član studira što znači da mlađi brat ili sestra ima priliku učenja uloge studenta, odnosno učenja nezavisnosti od roditelja. Isto tako, adolescent s mlađom

braćom i sestrama često preuzima ulogu roditelja ili njegovatelja te tako „biva pozitivno evaluiran od strane članova obitelji, osjećaj korisnosti doprinosi osjećaju vlastite vrijednosti“ (Lacković-Grgin, 2006: 117). Iz navedenog mogu prepoznati različiti pozitivni aspekti ovog odnosa poput skrbi, ljubavi, suradnje i pomaganja.

Istraživanje provedeno 2016. godine na *Sveučilištu u Zadru* za cilj je imalo ispitati kvalitetu odnosa sa starijom ili mlađom sestrom kod mlađih adolescenata. Rezultati istraživanja pokazali su da u usporedbi s adolescentima, adolescentice percipiraju značajno više prisnosti ljubavi, suradnje, sličnosti i druženja u odnosu sa sestrom. Dobna razlika pokazala se kao značajan faktor na gotovo svim mjerama kvalitete odnosa među braćom i sestrama (Jurkin i sur., 2016).

4.2. Oblikovanje sustava vrijednosti u obitelji s braćom i sestrama

Braća i sestre kao važan podsustav obitelji ukazuju na ulogu njihova međusobnog odnosa koji doprinosi kvaliteti funkcioniranja cjelokupne obitelji pa tako i oblikovanju sustava vrijednosti (Wagner i sur., 2006). Sustav vrijednosti može se definirati kao „skup općih uvjerenja, mišljenja i stavova o tome što je ispravno, dobro ili poželjno, a svaki pojedinac ima i vlastiti sustav vrijednosti koji utječe na motivaciju, stavove i ponašanje“ (Lukaš i Cikovac, 2024: 69). U skladu s tim, prijenos vrijednosti u odnosu braće i sestara obuhvaća pojedinačne vrijednosti koje brat ili sestra žive i cijene, ali i vrijednosti društva.

Njihov utjecaj može biti izravan, neizravan, kratkotrajan ili dugotrajan. Izravan utjecaj znači da djeca svjesno pokušavaju utjecati na ponašanja i stavove jedni drugih dok je neizravan utjecaj kada dijete svojim postupcima neizravno utječe na drugog člana obitelji, koji kasnije prenosi taj utjecaj na ostalu braću i sestre (Jurkin i sur., 2016).

„Prijenos vrijednosti unutar obitelji podrazumijeva usvajanje temeljnih ljudskih i kulturnih vrijednosti te stavova i navika za odgovorno moralno djelovanje“ (Družinec, 2016: 484). U obitelji, uključujući odnose među braćom i sestrama, dijete stječe prve moralne spoznaje, razvija prve navike moralnog ponašanja postavljajući tako čvrste temelje buduće ličnosti (Rosić, 1998). Bratsko-sestrinski odnosi podrazumijevaju podučavanje i brigu jednih o drugima, a ponekad i suparništvo o kojemu je bilo riječ u prethodnom poglavlju. Brody (2004) navodi kako ispreplitanje tih dviju dimenzija u odnosu među braćom i sestrama omogućuje da oni bolje razumiju osjećaje i ponašanja jedni drugih prenoseći to na kasnije odnose u životu, primjerice u prijateljskim odnosima. Također, oni mogu utjecati i na način na koji se stvaraju

veze s partnerima „jer upravo ti odnosi, kao zapamćeno znanje o vezama/odnosima, stimuliraju ponavljanje stečenih uzoraka ponašanja“ (Cierpka, 2001, prema Sting, 2013: 129).

Tijekom školovanja braća i sestre međusobno uče i dijele socijalne vještine koje usvajaju izvan obiteljske zajednice. Istraživanja pokazuju kako su braća i sestre upornija, spremnija za suradnju i popularnija u vršnjačkim grupama u odnosu na djecu jedince koji izražavaju veću egocentričnost (Wagner i sur., 2006). U oblikovanju vrijednosti uloga braće i sestara očituje se i u tome što si međusobno pružaju priliku za igranje najraznovrsnijih uloga pripremajući se tako za život u velikim zajednicama (Stevanović, 2000).

Prema Vukasoviću (1994) područja odgojnih vrijednosti su sadržajna područja koja usmjeravaju odgojna nastojanja. Područja vrijednosti u obrazovnim ustanovama propisana su nastavnim planom i programom dok u obitelji nije riječ samo o znanju, već i o područjima odgojnih vrijednosti: čovječnost, smisao za obiteljski život, smisao za društveni život, domoljublje, razumijevanje među narodima, rad i dužnosti te materijalne i duhovne vrijednosti (Vukasović, 1994: 152).

Čovječnost kao prva i temeljna ljudska vrijednosti u obitelji se očituje u odnosima koji se temelje na razumijevanju, povjerenju i poštovanju. Čovječnost se može povezati s pojmom bratske ljubavi koja označava zajedničko preuzimanje odgovornosti, brige, razumijevanja i pomoći te se proširuje i na druge ljude predstavljajući ljudsku solidarnost. Uz bratsku ljubav, poznata je i jačina sestrinske ljubavi (Stevanović, 2000). Bratskom ljubavlju usvajaju se i određene vrijednosti koje je izdvojio Ekchart Liebau, a to su solidarnost i tolerancija te ona najviša moguća vrijednost, odgoj za dobro (Mrnjajus, 2008). S prethodno spomenutim, povezana je i temeljna vitalna vrijednost spiralnog sustava vrijednosti, a to je život. Vitalne vrijednosti podrazumijevaju odgajanje i obrazovanje za navike, vještine i znanja kojima se daje do znanja da je svaki oblik života vrijedan (Lukaš i Cikovac, 2024). Smisao za obiteljski život temelji se na njegovanju plemenitih osjećaja, a spomenuta vrijednost ostvariva je u obitelji u kojoj su „glavne zadaće njegovanje punovrijednog života, odgoj i razvoj djece“ (Vukasović, 1994: 158).

Smisao za društveni život obuhvaća proces socijalizacije i personalizacije pojedinca, a braća i sestre čimbenici su tog procesa. Jedni drugima mogu predstavljati stalno društvo i tako uzajamnom međuovisnošću usvajati vještine suradnje, kompromisa i pružanja podrške, a rana socijalizacijska interakcija braće i sestara služe kao model za razvoj socijalnih, jezičnih i motoričkih vještina (Wagner i sur., 2006: 79). U literaturi se spominje kako su starija braća i sestre najčešće zaslužna za socijalizaciju i razvijanje socijalnih vještina mlađih (Kramer i Cogner, 2009). U procesu socijalizacije „obitelj predstavlja most između pojedinca i društva“

(Maleš, 1988: 18) jer je dijete u djetinjstvu zaštićeno od društvene okoline, ali ga se istovremeno i priprema za život u društvu. U obiteljskom okružju dijete uči i vježba socijalne postupke koje će kasnije primjenjivati u društvenom životu (Rosić, 1998: 48). Mehanizmi pomoću kojih se odvija primarna socijalizacija su razni oblici učenja: učenje putem pokušaja i pogrešaka, imitacija, podržavanje, učenje putem otkrića, pronalazak rješenja za problem i stvaralaštvo. Najvažnije sredstvo u primarnoj socijalizaciji odnosi se na govor, odnosno na verbalnu komunikaciju i druženje u obitelji (Stevanović, 2000: 422). Komunikacija u obitelji s međusobnim razumijevanjem i tolerancijom doprinosi cjelokupnom razvoju djeteta (Đorđević, 1987, prema Stevanović, 2000).

Proces socijalizacije započinje u obitelji u kojoj „mlado ljudsko biće upoznaje druge ljude, usvaja jezik, govor, običaje, uspostavlja prve kontakte, prihvaća načine i razvija navike kulturnog ponašanja“ (Vukasović, 1994: 27). Navedena tvrdnja može se odnositi i na područje odgojnih vrijednosti kao što je domoljublje ili razumijevanje među narodima. Domoljublje kao vrijednosno područje u obitelji se postiže razvijanjem ljubavi prema domovini, upoznavanjem kulture, običaja i tradicije. Ukoliko se u obitelji njeguje domoljubni odgoj, dijete će to početi doživljavati i prihvaćati. Uz domoljublje usko je vezana i vrijednost razumijevanja među narodima koja podrazumijeva pozitivan odnos prema drugima te obuhvaća vrijednosti kao što su solidarnost, tolerancija i sloboda (Vukasović, 1994: 163).

Rad je osnovna ljudska djelatnost i povezan je s ljudskim dužnostima, a one se smatraju moralnom kategorijom. Poveznicu između rada i morala prepoznajemo u moralnim odnosima poput suradnje, potpomaganja, prijateljstva i smisla za zajednicu. Čovjek je moralno biće koje je svjesno svojih dužnosti i postupa u skladu s njima (Vukasović, 1994). Na formiranje pozitivnog odnosa prema radu mogu utjecati starija braća i sestre tako što pripremaju mlađe za radne zadaće i usvajanje određenih radnih navika. Rad je jedna od temeljnih zadaća obitelji jer „radom čovjek stvara sva materijalna i duhovna dobra potrebna za svoj život (Rosić, 1998: 67). Razvoj dječjih radnih sposobnosti moguć je u obitelji koja djecu uključuje u obiteljske poslove u skladu s njihovim mogućnostima i na taj način razvija pozitivan odnos prema radu i priprema za radne napore u školi i životu (Vukasović, 1994: 148). Kramer i Cogner (2009) stariju braću i sestre vide kao učitelje u raznim zadacima koji se mlađoj djeci mogu činiti složeni i komplicirani poput vezivanja vezica na cipelama. Starija braća i sestre koji su vještiji u poučavanju i sposobniji da prilagode učenje razvojnoj dobi, mogu mlađoj braći omogućiti da ostvare razvojne zadatke u relativno ranijoj dobi (Kramer i Cogner, 2009: 4). Navedeni primjeri mogu se povezati sa znanjem, odnosno spoznajnom vrijednosti na društvenoj razini spiralnog sustava vrijednosti (Lukaš i Cikovac, 2024).

Materijalne vrijednosti vezuju se uz tjelesni razvoj čovjeka i osiguravaju egzistenciju. S druge strane, duhovne vrijednosti određuju životni smisao i nalaze se na samom vrhu vrijednosne ljestvice (Vukasović, 1994: 169). Duhovnim vrijednostima pripadaju i estetske vrijednosti koje se oblikuju na temelju iskustvenih doživljaja. „Estetske vrijednosti odražavaju se u duhovnoj i materijalnoj stvarnosti, predmetima i pojavama kao i osobama koje ih njeguju ili stvaraju u umjetničkim djelima“ (Lukaš i Cikovac, 2024: 245). Rosić (1998) ističe kako dijete prve spoznaje o lijepom stječe u obiteljskoj sredini i zbog toga bi od najranijeg djetinjstva trebalo biti okruženo lijepim i upućivano na lijepo. Obitelj kao odgojni čimbenik na estetskom području trebala bi djeci približiti estetske i umjetničke vrijednosti i na taj način razvijati navike i potrebu za tim vrijednostima (Vukasović, 1994: 147). U djetetovom estetskom razvoju važno je i njegovo iskustvo što znači da dijete treba upoznati s ljepotama okoliša u kojem živi, prezentirati primjere iz likovne i glazbene umjetnosti i razvijati dječje sposobnosti za ostvarivanje lijepog (Vukasović, 1994). Ljepota je najistaknutija estetska vrijednost pa se može promatrati i kao njezina izdvojenica (Lukaš i Cikovac, 2024). Estetske se vrijednosti u obitelji usvajaju na način da članovi s razvijenom estetskom kulturom djecu upoznaju s književnošću, biraju estetski vrijedne slikovnice i igračke, pokazuju prirodne ljepote ili vode u različite kulturne ustanove poput dječjeg kazališta ili muzeja (Vukasović, 1994).

Moralni odgoj, koji najviše ovisi o životnoj sredini djeteta, započinje upravo u obitelji. „Obitelj može moralno odgajati stvarajući pozitivne uvjete za razvoj moralnih osobina i stavljajući dijete u različite situacije gdje će imati priliku da aktivno (moralno) djeluje“ (Rosić, 1998: 48). Moralni odgoj u obitelji povezujemo s etičkim vrijednostima na spiralnom sustavu vrijednosti. „Etičke vrijednosti čine trajne orijentacijske standarde kojima su određeni poželjni obrasci ponašanja i djelovanja“ (Lukaš i Cikovac, 2024: 251). Djeca odrastanjem uz braću i sestre dijele iskustva te tako grade jedinstvene oblike podrške i razumijevanja. Odrastanjem uz braću i sestre potiče se osjećaj solidarnosti i empatije. U mnogim se obiteljima od starije braće i sestara očekuje da brinu za one mlađe, a ta iskustva brige pridonose razvoju empatije (Kramer i Cogner, 2009). Nadalje, podrška braće i sestara može biti osobito važna kada se roditelji nose s određenim poteškoćama ili postaju manje dostupni, tada oni reagiraju na „nedostupnost“ roditelja tako što postaju odgovorniji i brižniji (Bryant i Crockenberg, 1980, prema Kramer i Cogner, 2009: 7).

Prijelaz u srednje djetinjstvo obilježen je razvojem empatije kod starije braće i sestara, posebice njezinog kognitivnog aspekta. To znači da se starija braća na neki način stavljaju u poziciju mlađih trudeći se pojednostaviti način prenošenja znanja (Jurkin i sur., 2016). Istraživanja u području odnosa braće i sestara ukazuju na to da bratsko-sestrinski odnosi postaju

ravnopravniji s prelaskom iz djetinjstva u adolescenciju. Nadalje, starija braća i sestre pokazuju veći stupanj privrženosti prema mlađoj braći i sestrama te pokazuju veći interes i trud u njihovom odnosu (Buhrmester i Furman, 1990). Na temelju svega spomenutog vidljiv je utjecaj odrastanja uz braću i sestre na oblikovanje sustava vrijednosti jer braća i sestre „mijenjaju društvenu situaciju svakog djeteta, poticajno djeluju na njegove mnoge socijalne vještine i pripremaju ga za ulazak u složene društvene odnose izvan kuće bolje nego odnosi s roditeljima“ (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 313). Specifičnost odnosa među braćom i sestrama ogleda se u sljedećim riječima:

Braća i sestre ne biraju jedan drugoga, vrlo često jedan drugom ne vjeruju i među njima nema obostranog sviđanja, a uz to se silno bore za roditeljsku naklonost i zanimanje; uzroci sukoba i neprijateljstva u tom odnosu obično su drukčiji od onih koji stvaraju napetost među prijateljima (Dunn, 1992, prema Vasta i sur., 2005: 640).

ZAKLJUČAK

Ovim se radom nastoji ukazati na ulogu odrastanja s braćom i sestrama u oblikovanju vlastitog sustava vrijednosti. Brat i sestra su, uz roditelje, najbliži članovi obitelji te predstavljaju jedan od temeljnih odnosa i posebnu emocionalnu vezu u životu svakog čovjeka. Unatoč činjenici da je odnos među braćom i sestrama najdugotrajniji od svih obiteljskih odnosa i da je od velike važnosti za oblikovanje vrijednosti, ovaj je obiteljski odnos najmanje istražen. Istraživanja su uglavnom usmjerena na utjecaj strukturnih značajki, posebice redoslijeda rođenja. Vrijednosti se prenose sa starijih na mlađe pa tako i u ovom obiteljskom odnosu. Starija braća i sestre služe kao uzori, pomagači i modeli za učenje budućih uloga.

Bratsko-sestrinski odnosi obuhvaćaju pružanje podrške, pomaganje i suradnju, a sve to nam omogućuje učenje o obiteljskim vrijednostima i služi za izgradnju uravnoteženog sustava vrijednosti. Interakcija među braćom i sestrama, uključujući i sukobe, ključna je za razvoj društvenih i emocionalnih vještina te za izgradnju osobnosti.

Polazeći od spiralnog sustava vrijednosti, odrastanje uz braću i sestre doprinosi razvoju etičkih, estetskih i spoznajnih vrijednosti. Vrijednosti poput čovječnosti, solidarnosti i tolerancije mogu se povezati s pojmom bratske ljubavi koja se odnosi na preuzimanje odgovornosti, brige, razumijevanja i pomoći među braćom i sestrama. U literaturi se navodi kako su starija braća i sestre najčešće zaslužna za proces socijalizacije mlađih i služe kao model za razvoj socijalnih vještina. Odrastanjem uz braću i sestre usvajaju se i radne vrijednosti tako da starija braća i sestre pripremaju mlađe za radne zadatke i usvajanje određenih radnih navika.

LITERATURA

1. Aksoy, A. B., Bercin Yildirim, G. (2008). A Study of the Relationships and Acknowledgement of Non-Disabled Children with Disabled Siblings. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 8(3), 769-779. Preuzeto s: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ837766.pdf>
2. Brody, G. H. (2004). Siblings' direct and indirect contribution to child development. *Current Directions in Psychological Science*, 13 (3), 124-126.
3. Buhrmester, D., Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child development*, 61(5), 1387–1398. Preuzeto s <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1990.tb02869.x>
4. Canter, L. (2003). *Suparništvo između braće i sestara : kako im pomoći da se dobro slažu*. Naklada Kosinj.
5. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Golden marketing - Tehnička knjiga.
6. Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik*, 65 (3), 475-488. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178119>
7. Ferić, I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi*. Alinea.
8. First-Dilić, R. (1976). Porodica i obitelj – domaćinstvo i kućanstvo; Pokušaj pojmovnog razgraničenja. *Revija za sociologiju*, 6 (2-3), 86-92. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/156166>
9. Golubović, Z. (1981). *Porodica kao ljudska zajednica*. Naklada Naprijed.
10. Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Etcetera.
11. Jukić, R. (2013). Moralne vrijednosti kao osnova odgoja. *Nova prisutnost*, XI (3), 401-416. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/111399>
12. Jurkin, M., Nekić, M., Delin, S. (2016). Percepcija kvalitete odnosa sa sestrom u mlađih adolescenata. *Acta Iadertina*, 13 (1), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/190126>
13. Kluger, J. (2006). The new science of siblings. *Time*, 47–55. Preuzeto s <https://time.com/archive/6596729/the-new-science-of-siblings/>

14. Knafo, A., Schwartz, S. H. (2003). Parenting and adolescents' accuracy in perceiving parental values. *Child Development*, 74 (2), 595–611.
15. Kramer, L., Bank, L. (2005). Sibling relationship contributions to individual and family well-being: Introduction to the special issue. *Journal of Family Psychology*, 19(4), 483–485. Preuzeto s <https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.4.483>
16. Kramer, L., Conger, K. J. (2009). What we learn from our sisters and brothers: For better or for worse. In L. Kramer & K. J. Conger (Eds.), *Siblings as agents of socialization*. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 126, 1–12. Preuzeto s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cd.253>
17. Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Naklada Slap.
18. Lukaš, M. (2010). *Obiteljski odgoj u Hrvatskoj – razvoj ideja od 1850. do 1918. godine*. Hrvatsko futurološko društvo.
19. Lukaš, M., Cikovac, D. (2024). *Pedagogijska aksiologija*. MIRO, obrt za izdavačku djelatnost.
20. Maleš, D. (1988). *Obitelj i uloga spola – utjecaj roditelja na usvajanje uloge spola kod djece*. Školske novine
21. Maleš, D., Kušević, B. (2011). *Nova paradigma obiteljskog odgoja*. Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
22. Miliša, Z., Dević, J., Perić, I. (2015). Kriza vrijednosti kao kriza odgoja. *Mostariensia*, 19 (2), 7-20. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/153669>
23. Mrnjajus, K. (2008). *Pedagoška promišljanja o vrijednostima*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
24. Rečić, M. (1996). *Odgoj u obitelji*. Tempo.
25. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Filozofski fakultet u Rijeci – odsjek za pedagogiju.
26. Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Psychology and Culture*, 2(1), 1-20. Preuzeto s: <http://dx.doi.org/10.9707/23070919.1116>
27. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Tonimir.
28. Sting, S. (2013). Odnosi braće i sestara u alternativnim oblicima dječje skrbi rezultati studije o odnosima braće i sestara u SOS dječjim selima u Austriji. *Kriminologija & socijalna integracija*, 21 (1), 129-138. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/109980>
29. Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A. (2005). *Dječja psihologija*. Naklada Slap.

30. Vukasović, A. (1993). *Etika, moral, osobnost: moralni odgoj u teoriji i praksi odgajanja*. Školska knjiga.
31. Vukasović, A. (1994). *Obitelj – vrelo i nositeljica života*. Hrvatski katolički zbor „MI“.
32. Vukasović, A. (2008). Teleologijsko i aksiologijsko utemeljenje odgoja u ozračju hrvatske odgojne preobrazbe. *Obnovljeni Život*, 63. (1.), 35-45. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/22489>
33. Wagner Jakab, A., Cvitković, D., Hojanić, R. (2006). Neke značajke odnosa sestara / braće i osoba s posebnim potrebama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (1), 77-86. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/10640>
34. Woolfson, C.,R. (2004). *Zašto djeca to rade?: Praktični vodič za roditelje*. Profil international.

Formation of the value system by growing up with brothers and sisters

Abstract

The aim of this paper is to determine how growing up with siblings impacts the value system of the individual. The values include aims and ideas, and the value system is formed primarily through family relations. The goal of the familial upbringing is to form, transfer, and adopt the value system. Although the majority of the scientific literature emphasizes the relation between a child and a parent, the relationship between the siblings is equally as important, if not even more important aspect of every person's life. Siblings, with parents, are one's closest family members which makes their impact on value system's formation inescapable. Siblings relations as a subsystem of a family are characterized by support, cooperation, love, compromise, but also inevitable rivalry. Children adopt values through everyday interactions with their siblings which can occasionally be determined by the order of birth. This paper aims to show ways in which a relationship between siblings can impact the value development and how siblings can raise each other in ways that lead to the adoption of socially acceptable values. The influence of growing up with siblings is most notably evident in the process of socialization, which, according to Vukasović (1995), is the sense of social life as an educational value. Older siblings often play the role of teachers, serving as models for learning future life roles and contributing to the development of moral values.

Keywords: brother, interaction, communication, family, sister, values